

והוא מביא את הנושא
עליו קיבלו את החלטת
הוועדה ונתנה בהסכמת
הממשלה לביצועה
בשם "המחוקק" ולא בשם
הממשלה

B+

דוד דיאספורגין מחנך "מכאן ומכאן"

N.E.J.S. 138b
April 3, 1967
Dr. N. C. Brandwein

David G. Roskies '69

12/20

דוד דיאספורין--"כשמו כן הוא." בספרות העברית הוא בודאי הסמל הבולט ביותר של היהודי הגלותי, הנע-ונד, לעומת הספוסים האחרים ב"מכאן ומכאן", שהם יותר מדי סטטיים במובן אפויים, דיאספורין הוא איש המשתנה ^בבהלך-המארעות. הוא משתנה, וכסוף הוא נשאר כמו שהיה בראשונה. אף על פי שברנר מערבב את הזמנים, ופגישתו הראשונה עם דיאספורין ^{קורה} בסוף המעשה וכל שאר הפגישות קורות לפני זה, כמו הפלגה-לעבר, אף על פי כן, יכולים אנו לראת שלש תקופות ברורות בחיי דיאספורין.

למה
למה
למה
למה

במשפט אחד רואים אנו כל הסרגדיה של חיי דיאספורין: "מהפוגרום, שהיה בעירו, עיר-הפלך הדרומית, עיר-מולדתו... לא סבל הוא, דוד דיאספורין, מאומה." איזה אירוניה נפלאה כלולה במשפט זה, הראוי אפילו לשלום-עליכם. ובדיוק כמו מאטל פייסי, יכול דיאספורין להתפאר: "מיר איז גוט, איך בין א-יחוס." ולא רק יחוס הוא, אבל גם יהודי, ובגלל יהדותו הוא יסבול כל חייו-- אפילו בלי פוגרומים. בסוף התקופה הגליצאית הזאת, דוד יכיר שהוא אינו יכול לברח מגורלו.

בינתיים, הוא משחק משחק הפוליטיקה, עם סוסמאות רקות ו"חחונות". באסיפה אחת: "נאמו שבעה-עשר איש, הוציאו שלש ריזולוציות, והוא, דיאספורין, היה בפעם הראשונה ה'חמן', ישב בראש השולחן, מלא תפקידו באופן מצויין...". כן, דוד יודע לשחק תפקידו היטב--ומתי הוא אינו משחק תפקיד?

רק בדבר אחד הוא אינו משחק; יש לו אידיאל אחד רציני, והוא מרגיש שכל עולמו עומד עליו. הסרגדיה בחייו הוא שאידיאל זה הוא הבלתי אפשרי ביותר, בשבילו ובשביל כל יהודי הגלות--הוא האידיאל הטולסטויני. אידיאל זה ^{עומד} על עצמו פעמים רבות בכחבי ברנר, והלל צייטלין חשב שזה אחד מן היסודות של חיי ברנר עצמו. כתב צייטלין בצוקונפֿט: "עס פֿאלט מיר אַ מאָל אַינן, אז ער, יוסף חיים ברענער, איז אָפֿער געווען אויסער די, דוכאַבאַרן דער איינציקער אמתער און אויסגעהאַלטענער טאַלסטאָיאַנער אויף דער וועלט, כאַטש ער האט זיך אויסערלעך קיין מאָל נישט אָנגעגעבן ווי אַזעלכן." (דעצעמבער 1938) אפשר שברנר היה יכול לקיים מצוות הטולסטויאניזם, אבל בשביל גבורו דיאספורין, זה היה המכשול הגדול יותר. דווקא משום כך הוא קרא ברגש: "אני אלני חפץ לדעת משום לאומיות!" הוא רצה להיות "ניטרלי" מבובן אבסולטי. איש אחד עמד לו ברדכו--אביג. ודיאספורין "שנא אותו על בנותו חייץ בינו ובין העולם הכללי של עם-הארץ." דיאספורין ימצא את החיץ בכל מקום, הוא לעולם לא יוכל לחדור דרכו.

למה

אחד הקטעים בספר הנוגעים ביותר ללב, הוא המקרה בין דוד ואביו. מקרה זה מסמל את הריב בין הדורות, ריב אידיאלוגי וגם אמוציונלי. כאשר בונם דיאספורין חי עדין, בנו התנכר אליו. אחרי מותו, דוד התחרט על מעשיו. מה קרה בלילה ההוא, שזכרוננו ^{למך 11} ~~פקד איתו כל ימיו?~~ ^{צפעס איחידה,} בונם הסרטור שתמיד היה בהול וטרוד, נסה להתחבר ^{אם בנו.} ברנר מפאר את זה באופן סמלי. הוא כותב: "...נהבדרו שולי כחנתו ממעלה ונחגלו ערומים כל חלק גופו", וכדי להדגיש את היסוד הסרגי במקרה, ברנר מוסיף: "גופו שבעוד חדשים אחדים לא עמדו בפני הנתוח." ולזה הבן החצוף עונה: "נו, ומה בכך? צריך ללמוד!" האב רוצה "לגלות את עצמו" והבן משחק תפקיד של סטודנט חסר-אלב. וכשהוכוח על גזירות ה"ח ות"ס מתחיל, רואים אנו בפועל ממש את התהום ביניהם. בשביל הבן ה"נטרלי", ^{השם חמלניצקי מתכוון פטריוט גדול שהציל את עמו מהפולנים העריצים.} ובשביל האב, ^{כמובן,} חמלניצקי הוא סמל של תקופה נוראה בהסטוריה היהודית. ^{אבל דוד דיאספורין מתעלם מההסטוריה הזאת.} מפגישה הזאת נשארה בפתחו. "לאחר כך, בקרקווי, כשדוד דיאספורין כבר חפץ לדעת, הוא שאל את אביו: "אנטישמיות-- מה פרושה? לא רוצים בנו? מדוע? לא נכון!" החקופה הגליצאית פגיעה לסופה. אבל ברנר רוצה עוד להכניס קצת אירוניה, כדי לסיים את ^{שעור הראשון} ביסודות היהדות. ^{אז} הוא מספר לנו ספור עם מרוסיה המסרתת. דיאספורין נמשך אליה, ואל גופה הרענן והגמיש. אין היא בורג'ואזית יהודית (חס ושלום), אלא "בת עם כריא בהרבה מובנים"--עכשיו האידיאל הסטולטפניאני, הפך לאידיאל ארוטי גם כן! וברנר, כדרכו, מכניס עכשיו זכוח אידאולוגי על טבעה של אנטישמיות כדי להפריע את ספור המעשה על מנת להדגיש את השמעת השיא האדיאל. פתעזם בא הגלוי שמרוסיה היא--משומדת. הפלא ופלא. הקורא יכול כבר להרגיש דפק הלב של דיאספורין. אבל הנצחון אינו מאריך ימים, כי מיד נודע לכולם שיש למרוסיה חתן, ושמו--בוגדן! עכשיו, ורק עכשיו, דיאספורין הנאיבי יכול להרגיש טעמה של הגלות, ומילות אביו "למה בוגדן חמלניצקי? למה?" מקבלות ^{1/16} ~~מסג~~ אחר. ואז הנדידה מתחילה.

בחקופה השניה, דיאספורין נמצא כבר בשיקגו. הוא ברח מן האנטישמיות הרוסית וחשב שעכשיו, באמריקה הוא יהיה אחד מן העובדים, "בורג אחד בתוך רבוא-רבבות הברגים." היחכן שנאמריקה הוא יאד את זהותו היהודית. הוא עדין אינו מרגיש שבריתחו לאמריקה היא תוצאה של התהליך ההסטורי של היהודי המודרני, שדיאספורין עצמו הוא חלק ממנו. וכמו כל יהודי מזרח אירופי,

הוא יודע שיש לו חתן
אבל הוא לא רוצה
ללכת אליו
כי הוא לא רוצה
לשנות את זהותו

הוא מוצא חיים קשים ומטריאליסטים באמריקה. אפילו אין מקום בשביל הפוליטיקה, והוכוחים (בפרזות חסרות ענין) היו מצלצלים כדיסהרמוניה גמורה בתוך כחלו בית חרשת. אפילו המשחק הזה, שדוד נהנה ממנו בגליציה, אפילו הפוליטיקה פסולה באמריקה. נשאר רק משחק אחד--התיאטרון. לרע מזלו, גם התיאטרון סגור אלפני דיאס-פורין, כי האגוד אינו מקבל חברים חדשים. כן, אמריקה היא ארץ אחזרית, שמכריחה שני אחים להתחרות אחד בשני. כשיקבל הרריס את משרתו כמפקח בבית חרשת, יוכרח דוד לעזוב את המקום. באירוניה דקה כותב דיאספורין במכתבו: "בימי של הרריס דיאספורין אחי יתן בודאי הטמפו של עשיית כובעים אמריקאיים." בכלל, דיאספורין נעשה לאיש יזרח סנסיטיבי בתקופה האמריקאית. כאשר הוא הולך לקבור את המפקח, זכר הוא את זקנו השחרחר, ונראה לו כאילו הזקן נעשה אפור-פחמי, שקוף כרסיסי-קרנים של אבק. ודוד מוסיף: "אכן! בשעה שנצטרך הוא להתחפש בפני הינקים, שלא יכירו ביהדותו, ודאי שהתגלה פעמים, ואולי גם שלש פעמים בשבוע." המשפט הזה מראה לנו היטב את התפתחות הגבור, כי מיד אנו נזכרים דבריו בפגישתו הראשונה עם המחבר ברוסיה. אז דוד שאל ממנו אם עליו לגלח את שפמו. עכשיו, באמריקה, דוד יודע שלגלח שפם או זקן, זה אינו עוזר מאומה: היהדות נשארת לעולם. סוף-סוף, דיאספורין מחליט לעזוב את אמריקה, ועלינו לשאל מדוע. מדוע הוא לא הלך לניו-יורק, או לעיר אחרת? החשובה באה מדברי דוד עצמו. הוא מסיים את מכתבו: "...ואם אני אשאר במקום עוד כמשך הזמן אשר הייתי בו--מי יודע, אולי גם לי יחדל כל הענין מהיות חמוה." דיאספורין הוא די סנסיטיבי להרגיש שאם הוא ישאר באמריקה, הוא יסבול דמורליזציה גמורה. עכשיו הוא בורח לא מן האנטישמיות, אלא להיפוך, הוא בורח מחסר האפשרות להיות יהודי.

בבאו לפלשתינה, נעשה דיאספורין ל"תלמיד" של המחבר. זאת אומרת, שהוא לומד אצלו על העולם החדש שלו, עולם יהודי. בלקר מענין אותן לשמע על דודו, אריה לפידות. המחבר מספר לו כל ה"יחוס" של לפידות, ופחלים בא הגלוי החשוב ביותר, גלוי תהלך התטוריק. בשמחה גדולה מגמגם דיאספורין: "הרי שגם אני... מצד אמי... יחסן כזה! ואני לא ידעתי, לא חשבתי על זה מעולם... עכשיו אבי שלי ואני... הרי כאן עולם מלא! עולם שלם!" עכשיו הכל מובן. הרי הוא חלק אחד ב"גאלדענער קייט". הרי הוא סוף-סוף משלים עם אביו, שגם הוא מסמל טפוס חשוב בהסטוריה היהודית. ובתקופה הפלשתינית, דיאספורין מצא גם כן הבעה לאידיאל הטולסטויאני שלו. ללכת בלי צוארון וגם יחף--אלו היו מן

התענוגות היותר גדולות שלו. אפילו העבודה לא הפחידה אותו. "הוא שכח את רוסיה, גליציה, אמריקה--שכח את הכל; הריס ושרות-- וחיק-הטבע נתן את ריחו." הוא הרגיש כמו בן אשר שב לאמו.

דיאספורין אפילו היה לן בחוץ. כמובן, הוא מצא את אידיאל האדמה והטבע בפלשתינה, כי זאת היא ארצו, אדמתו. רק מכשול אחד פגש דיאספורין בא"י: הוא לא הצליח להיות שחקן עברי. יש לו ~~הייתה~~ ^{היתה} אהב--להיות חבר ללהקה-שחקנים נודדות ביידית. זהו רמז קטן מברנר, שמודיע לנו שדיאספורין ישאר נע-ונד לעולם. וכך היה. הוא רצה להכות שורש בישראל, אלא שלא מצא כמה להאחז.

ברנר מספר לנו שדיאספורין היה היהודי היחיד על הספינה שנסעה שוב לרוסיה, כל הנוסעים הם אכרים רוסיים ששבו מתפלותיהם על הקבר הקדוש. "לפיכך אין לו שום אפשרות לעשות נסיונות של הסחלות באחים-לספינה וללמוד מאחרים. מחיצה בינו ובין כל הנוסעים." איזה אירוניה גאונית! הרי אחרי כל הנדידות מארץ לארץ, דיאספורין מוצא שוב את המחיצה--בינו ובין אנשי ארץ מולדתו. כן, זהו גורלו של היהודי הגלותי...

אחד מן המוטיבים המרכזים ב"מכאן ומכאן", שהרי הוא משחק קמעט בחיי כל הגבורים, בפרט בחיי דיאספורין, זהו "שאין הבדל... בכל מקום גלות--אין הבדל..." הינדה הזקנה אומרת את זה בסוף מחברת שניה. גבוריו של ברנר נושאים על גבם את תכונות סביבתם. בשביל ברנר, הם כולם ילדי הגטו. כותב ברנר על עצמו ועל דיאספורין: "שננו--שום קביעות לא היתה לנו בעולמנו הקרוב; אנחנו, הכל אחנו, נדרו ממקום למקום, משפה לשפה, מחרבות לחרבות. ולפיכך הוא, אולי אקטור דרמטי מלידה, נשאר מה שהוא..." והסרגיות הנוראה של דיאספורין היא שהיה באמת אקטור, אבל אקטור בלי בימה! המציח הדבר אנו מוצאים אצל הלל צייטלין שכתב בצוקונפֿט:

ווי מענדעלע מוכר ספֿרים גייט זיך דורך זינע שטעטלעך,
זעט און באַבאכעט די גאַנצע שוואַכקייט און די גאַנצע
באַדנלאַזיקייט פֿון זינע "העלדן", לאַכט זיי אויס,
באשראַפֿט זיי מיט זינן צאַרן און דערבני ווייטיקט
ער זייער ווייטיק, זינענדיק אליין איינער פֿון זיי--
אַזוי לאַכט ברענער אויך אויס יעדן קער, יעדע באַוועגונג
און יעדן שטריך פֿון זינע פּאַליטישע "העלדן", און,
אין דער זעלבער צניט, לינדט ער מיט זיי צוזאַמען,
כאַטש ער ווייס, אַז דאָס לינדן פֿון זינע "העלדן",
ווי זינע אייגענע לינדן, פֿירן צו גאַרנישט און
ברענגען צו גאַרנישט, ווייל עס פֿעלט דעם ינדישן יונגן--
מאַן דער עיקר: עס פֿעלט אים די קראַפֿט וואָס שאַפֿט
דאָס לעבן; עס פֿעלט אים דער קוואַל פֿון יעדער אמתער
פֿרייד--געזונטער באַדן.

נע-ונד תהיה--אמר גורלו של דיאספורין, ובסוף החקופות הוא יודע כבר כמה איום הוא גורל זה.

Handwritten notes in Hebrew:
אולי זהו המוטיב...
הוא מראה את...
ההתאבדות...
ההתאבדות...
ההתאבדות...